

اولین کتاب اقتصاد کلاسیک در ایران

اصول ثروت ملل

یعنی اکونومی پلیتیک

سرشناسه	: فروغی، محمدعلی، ۱۲۵۴ - ۱۳۲۱.
عنوان و نام پدیدآور	: اصول علم ثروت ملل یعنی اکونومی پلیتیک/ پل بیر گارد/ ترجمه و تالیف محمدعلی فروغی؛ با مقدمه‌ای از بداله دادگر، تصحیح و تحشیه فرهاد نوع پرست.
مشخصات نشر	: تهران: آماره، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۳۹۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۲۷۹۰-۰-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: اقتصاد
شناسه افزوده	: دادگر، بدالله، ۱۳۳۴ - ، مقدمه نویس
شناسه افزوده	: نوع پرست، فرهاد، ۱۳۵۷ - ، توضیحات
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ف۴۶ ف۲/ ۱۸۰ BH
رده بندی دیویی	: ۳۳۰/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۸۷۸۵۲۶

اولین کتاب اقتصاد کلاسیک در ایران

اصول ثروت ملل

یعنی اکونومی پلیتیک

به قلم پُل بیرگارد

ترجمه و تألیف محمدعلی فروغی (ذکاءالملک)

مدرسه علوم سیاسی

۱۲۸۴ هجری خورشیدی

با مقدمه‌ای از دکتر یداله دادگر

توضیحات از فرهاد نوع پرست

نشرآماره

نشر آماره

عنوان: اصول ثروت ملل یعنی اکونومی پلتيك Title: Elements Of Political Economy

تالیف: پُل بیرگارڊ Author: Paul Beauregard

ترجمه و تألیف: محمدعلی فروغی (ذکاء الملک) Translator: Mohammad Ali Forooghi

شابک: ۵-۰-۹۲۷۹۰-۶۰۰-۹۷۸ ISBN: 978-600-92790-0-5

نوبت چاپ: دوم، ۱۳۹۶ The second edition published: 2017

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه Circulation: 1000 impression

هرگونه کپی برداری، اسکن، میکروفیلم جزئاً یا کلاً بدون اجازه مکتوب نشر آماره ممنوع بوده و پیگرد قانونی دارد
No portion of this book may be reproduced, by any process or technique, without the express written consent of the publisher (Amareh press)

محتوای اصلی کتاب بازتاب اندیشه‌های پدیدآورنده‌ها می‌باشد و مسئولیت درستی آن به عهده آن‌ها می‌باشد
The views expressed in this publication represent those of the individual Author and Editor. These views do not necessarily reflect endorsement by the Publisher (Amareh press)

ش تمامی حقوق چاپ و نشر برای نشر آماره محفوظ است
ALL RIGHTS RESERVED:
For The Amareh Press

دفتر مرکزی نشر آماره: تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان دوازده فروردین، پلاک ۳۱۶، واحد ۴

تلفن ۶۶۹۵۱۳۲۳-۰۲۱ و ۹۱۲۷۹۶۹۱۴۶-۰

نماینده‌گی فروش در تهران: انتشارات گوتنبرگ، تلفن ۶۶۴۱۳۹۹۸-۰۲۱

(روبروی دانشگاه تهران، بین خ دانشگاه و خ فخر رازی، پلاک ۱۲۱۲)

برای آگاهی از مراکز فروش و سایر اطلاعات به وبسایت نشر آماره مراجعه کنید:

www.nashreamareh.ir

قیمت: ۲۴۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷	مقدمهٔ دکتر دادگر.....
۴۷	دیباجه فروغی.....
۵۱	مقدمه.....
۶۳	باب اول: تولید ثروت.....
۶۹	فصل اول: دخالت طبیعت در تولید ثروت.....
۷۹	فصل دوم: کار و صنعت.....
۱۲۶	فصل سیم: سرمایه.....
۱۵۱	باب دوم: توزیع ثروت.....
۱۵۶	قسمت اول.....
۱۵۶	فصل اول: مالکیت افراد.....
۱۶۶	فصل دوم: صحت مالکیت شخصی.....
۱۸۰	قسمت دوم.....
۱۸۰	فصل اول: سهم ملاک در توزیع ثروت.....
۱۸۹	فصل دوم: سهم صاحب سرمایه در توزیع ثروت.....
۱۹۶	فصل سیم: سهم متصدی در توزیع ثروت.....
۲۰۱	فصل چهارم: سهم کارگران در توزیع ثروت.....
۲۲۰	فصل پنجم: احتمالات آینده در ترتیب آزادی امور ثروتی.....

باب سیم: دَوْران ثروت..... ۲۲۹

فصل اول: معاوضه و تحقیق در باب ارزش..... ۲۳۳

فصل دوم: پول..... ۲۴۳

فصل سیم: اعتبار..... ۲۶۴

فصل چهارم: تجارت..... ۳۰۰

باب چهارم: مصرف ثروت..... ۳۲۹

فصل اول: در خصوص عادات مردم در مصرفِ ثروت و اثر آن..... ۳۳۵

فصل دوم: شرکت‌های مصرفی و صندوق‌های ذخیره و ادارات بیمه و ادارات برّیه..... ۳۴۶

باب پنجم: استفادهٔ قوانین مالیاتی از علم ثروت..... ۳۶۳

فصل اول: دولت و وظیفه و مخارج آن..... ۳۶۵

فصل دوم: تعریف مالیات..... ۳۷۰

خاتمه..... ۳۸۵

مقدمهٔ دکتر دادگر

پیام‌گیری کارساز از ابتدایی‌ترین درس‌های علم اقتصاد؛

به بهانه نگاشتن مقدمه‌ای بر کتاب اصول ثروت ملل، اولین کتاب علم اقتصاد در ایران، اثر زنده‌یاد محمدعلی فروغی

نخست جا دارد از جناب آقای نوع‌پرست مدیر محترم نشر آماره سیاست‌گذاری نمایم که از اینجانب درخواست نمودند تا به مناسبت بازچاپ کتاب ارزشمند اصول علم ثروت ملل اثر استاد محمدعلی فروغی (اولین کتاب علم اقتصاد در ایران) مقدمه‌ای بر آن کتاب بنگارم. دوم لازم است اشاره کنم که کتاب مربوطه بیش از ۱۱۰ سال است تدوین و ترجمه گردیده است (سال ۱۲۸۴ خورشیدی)، از این رو وقتی اینجانب به محتوای کتاب دقت کردم به وضعیت پیشرفت علم اقتصاد در کشور در هنگام نوشتن این مقدمه (سال ۲۰۱۵ میلادی یا ۱۳۹۴ خورشیدی) تأسف خوردم؛ زیرا چنین یافته‌های علمی عظیم و چنان اندیشمند باکفایتی بیش از یک قرن پیش در رأس سیاست‌گذاری آموزش عالی ایران وجود داشته، اما برنامه‌ریزان آموزشی و اقتصادی کشور با وجود فاصله بیش از یک قرن، هنوز به یک استراتژی روشن و قابل قبول در عرصه‌های مربوط به آموزش و پژوهش علم اقتصاد و نظام اقتصادی نرسیده‌اند. ناگوارتر آنکه با وجود میراث عمیق علم اقتصاد در آموزه‌های فرهنگی

و ملی در عصرهای گذشته هنوز برخی در مورد کارایی، اصالت و رسالت علم اقتصاد در ایران تردید دارند (حتّاً برخی جناح‌های فکری دنبال تغییر و جایگزین کردن این علم بوده‌اند). خلاصه با ملاحظه این امور به فکر فرو رفته‌م و به بهانه نوشتن مقدمه‌ای بر کار مرحوم فروغی، با کمک ابتدایی‌ترین اصول علم اقتصاد نوعی پیام‌گیری تدوین کردم. امیدوارم که این مقدمه تذکری باشد نسبت به دولتمندان عرصه تصمیم‌گیری، آموزشی و اقتصادی؛ تا بجای تردید در بنیان‌های این علم انسانی، اجتماعی و اصیل (اقتصاد سیاسی)، پیوند معنی‌دار آن را با فرهنگ و تمدن ایرانی مورد توجه قرار دهند. قابل ذکر است که در مقدمه‌ای که مرحوم دکتر عظیمی (اقتصاددان برجسته ایرانی حدود ۱۸ سال پیش) بر چاپ قبلی اصول علم ثروت ملل از مرحوم فروغی (چاپ سال ۱۳۷۷) نگاشته‌اند، مطالب عبرت‌آموز دیگری ذکر شده است. امید است مقدمه اینجانب بر چاپ فعلی (سال ۱۳۹۴)، مکملی بر مقدمه مذکور باشد. قبل از ارائه مقدمه خود، مناسب می‌دانم توضیحی کوتاه پیرامون این اثر ارزشمند و نویسنده آن ارائه کنم.

کتاب اصول ثروت ملل (یا درواقع اصول اقتصاد سیاسی) اثر دانشمند معروف مرحوم میرزا محمدعلی خان ذکاء‌المکّم معروف به فروغی می‌باشد. هر چند این کتاب درواقع نوعی ترجمه و نگارشی جدید از کتاب اقتصاد سیاسی اثر «پل بیورگارد»^۱ اقتصاددان و نویسنده فرانسوی می‌باشد، اما ترجمه و تدوین عالمانه مرحوم فروغی که آن را به شکلی جدید بازنویسی کرده؛ و به صورت متنی مدرن و درسی در رشته اقتصاد ارائه نموده است. در عین حال کتاب به سبکی سنتی ولی با محتوایی مدرن تنظیم گردیده است. این کتاب ۵ بخش (یا به تعبیر نویسنده ۵ باب) دارد که تولید، توزیع، مصرف، چرخه اقتصاد و دولت و مالیه را پوشش می‌دهد. این‌ها درواقع مهم‌ترین مباحث قائم به ذات علم اقتصاد و نظام اقتصادی هستند. این ۵ بخش در قالب ۱۷ فصل مهم‌ترین مطالب علم اقتصاد کلاسیک جدید (یا اقتصاد سیاسی) را تشکیل می‌دهند:

در بخش اول (یا باب اول) که تولید ثروت نام دارد، علم اقتصاد سیاسی یا علم ثروت تعریف می‌شود. سپس به ارتباط علم اقتصاد با دیگر علوم انسانی و اجتماعی اشاره می‌شود.

تولید ثروت و لوازم آن، نقش انسان و دیگر عوامل، جایگاه کار و نیروی انسانی در اقتصاد سیاسی، نقش عقلانیت نیروی انسانی در تولید ثروت، تقسیم کار و تشریح انواع صنایع مرتبط با کار، بحث فصل‌های اول و دوم کتاب (از بخش اول) را پوشش می‌دهند. فصل سوم از بخش اول به توصیف ابعاد مختلف سرمایه می‌پردازد. تعریف سرمایه، انواع آن، نقش بشر و عقلانیت وی در ایجاد و کاربرد سرمایه، پس‌انداز و حفاظت از سرمایه، دیگر موضوعات فصل مربوطه می‌باشند.

بخش دوم که به توزیع ثروت اختصاص دارد با محوریت مالکیت عوامل تولید و سهم عوامل مختلف تولید از محصولات، نقش دولت در توزیع، تعیین دستمزد، نقش عرضه و تقاضا، محوریت نیروی کار و شخصیت انسانی در توزیع، مدون‌گردیده و اصلی‌ترین مباحث ارتباطات علم اقتصاد و جامعه انسانی در آن پردازش شده است.

بخش سوم که چرخه اقتصاد و چرخه تولید نام دارد تشریح مبادله، ارزش مبادله، شکل‌گیری قیمت، نقش پول، انضباط نظام پولی، نظام اعتباری و بانکی، اوراق قرضه دولتی، اوراق بهادار مالی، بخش‌های مختلف تجارت داخلی و خارجی و نقش دولت در تجارت را بر عهده دارد. بخش چهارم به توصیف مصرف، انواع مصرف، الگوی مصرف، نقش دولت در مصرف و حفاظت از حداقل مصرف فقرا اختصاص دارد.

سرانجام بخش پایانی (یا باب پایانی) به دولت و مالیه مربوط بوده شامل تعریف دولت، وظایف دولت، هزینه‌ها و درآمدهای دولت، انواع مالیات، کارآمدی و عادلانه بودن مالیات و موارد مشابه می‌باشد.

در هر صورت کتاب مرحوم ذکاءالملک حاکی از تلاش، دقت، عمق علمی، تدبیر و انسجام قابل قبولی است. محمدعلی فروغی در دشتی، معروف به ذکاءالملک در سال ۱۲۵۴ خورشیدی در تهران به دنیا آمد. او در سن ۳۰ سالگی کتاب اقتصاد پیش‌گفته را مدون ساخت. او در رشته پزشکی در دارالفنون تهران تحصیل کرد و مطالعات خود را در ادبیات، اقتصاد و سیاست ادامه داد. او در سن کمتر از ۲۰ سالگی استاد فلسفه و تاریخ شد. فروغی مدرس مدرسه سیاسی و معلم خصوصی احمدشاه نیز بود. در کنار حرفه معلمی سمت‌های مختلفی همانند نمایندگی مجلس، ریاست دیوان عالی کشور، وزارت مالیه و نخست‌وزیری

را نیز تجربه کرد. هم در اندیشه و هم در مدیریت مشی ای میانه داشت و از اصول‌گرایی افراطی و رادیکال‌گرایی به دور بود. علاوه بر کتاب اصول علم ثروت ملل، نوشته‌هایی مانند تاریخ مختصر ایران، حکمت سقراط، سیر حکمت در اروپا، آیین سخنوری، دوره مختصر علم فیزیک و موارد دیگری را به رشته تحریر درآورده است. در اندیشه سیاسی به دولتی مردم‌سالار و متعادل عقیده داشت و بر حقوق ملت و مقابله با استبداد اصرار می‌ورزید. در مشی اقتصادی نیز نه اقتصاد لِسْفِرِی^۱ (اقتصاد بازار کاملاً آزاد) را موفق می‌دانست و نه رویکردهای سوسیالیستی را. بلکه بر نظامی مختلط، با داشتن یک بخش خصوصی توسعه‌یافته و با نظارت دولتی قانون‌مند و منضبط تأکید داشت. او سرانجام در سال ۱۳۲۱ خورشیدی و در سن ۶۷ سالگی بر اثر سکته قلبی درگذشت. اینجانب این مقدمه بر کتاب این مدیر باکفایت، اندیشمند متعادل، ایران‌شناس و ایران‌دوست با اخلاق و سیاست‌مدار مردم‌گرا را به خود او تقدیم می‌کنم. امید است که تأمل در این مقدمه توجه هر خواننده صاحب درک و صاحب درد را از یک سو به اهمیت دوباره علم اقتصاد (و از این رو مظلومیت آن در ایران امروز) برانگیزد و از سوی دیگر بر جای خالی مدیران و نویسندگان باکفایتی چون فروغی‌ها و آثار ارزشمندی چون کتاب اصول اقتصاد سیاسی وی، افسوس خورد. نگارش این مقدمه همزمان است با حضور اینجانب در فرصت مطالعاتی در دانشکده اقتصاد دانشگاه ایلینویز آمریکا و دسترسی به منابع جدید و غنی کتابخانه مشهور این دانشگاه و امکانات دیگر دانشکده اقتصاد؛ از این رو جا دارد از مسئولان این دانشگاه و بخصوص رئیس گروه اقتصاد پرفسور مارتین پری و همکارانشان سپاسگزاری نمایم.

پیام‌گیری کارساز از ابتدایی‌ترین درس‌های علم اقتصاد

۱- مطالب آغازین

هدف از تدوین این مقدمه یادآوری اهمیت توجه عملی به نقش برخی از اصول ابتدایی علم اقتصاد در رسیدن به پیشرفتی همه‌جانبه است. دقت بیشتر در این مقدمه این پیام را

می‌رساند که این علم، یافته‌ای انسانی و اجتماعی قدرتمند است که هم می‌تواند در تحلیل و تبیین و درست‌اندیشی بکار رود، هم در سیاست‌گذاری اقتصادی کارساز باشد و هم برای تصمیم‌گیری مدیران غیراقتصادی مفید باشد. این مقدمه نقش علم اقتصاد در بهتر ساختن نظام اقتصادی و اجتماعی را نشان می‌دهد. در ابتدا به طرح مسئله و سؤالات مربوطه اشاره می‌گردد، سپس به اهمیت و جایگاه تحلیل اقتصادی و نقش علم اقتصاد در بررسی‌ها و کارکردهای زیر سیستم‌های مختلف نظام اجتماعی پرداخته می‌شود (در ادامه فهرست‌وار به یک سری مطالب کلیدی اشاره می‌شود):

۱. علم اقتصاد یا اقتصاد سیاسی در حال حاضر و بنا به دلایل گوناگون به آن جایگاه رسیده است که می‌تواند به تحلیل بسیاری از موضوع‌ها و واقع‌های روزمره زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها مبادرت نماید. از این‌رو کاربرد علم اقتصاد و تحلیل اقتصادی محدود به حوزه‌ها و عرصه‌های خود اقتصاد سیاسی نگردیده بلکه به ابزاری قدرتمند برای بررسی دیگر حوزه‌ها و عرصه‌های فردی و اجتماعی تبدیل گردیده است؛ یعنی عناصر و ابزارهای این علم علاوه بر اقتصاد، برای راهنمایی رفتار کارگزاران و خط‌مشی‌دهی در امور سیاسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، امور تربیتی، فرهنگی، حقوقی، تاریخی، فلسفی، فنی و حتا امور اخلاقی، عقیدتی و مانند آن نیز بکار می‌رود. با این وصف اگر هم‌اکنون به کاربردستان برنامه آموزش اقتصاد کشور توصیه شود که مطالعه کلیاتی از علم اقتصاد برای همه رشته‌ها در دستور کار مراکز آموزشی و پژوهشی و اجرایی قرار دهند قابل انتظار و در عین حال کارساز خواهد بود. شاید به همین دلیل است که در تعداد قابل توجهی از دانشگاه‌های معتبر دنیا در یک تا دو ترم دانشگاهی واحدهایی از اصول اقتصاد و هم‌اکنون اقتصاد سیاسی در برنامه درسی رشته‌های غیراقتصادی گنجانده می‌شود. همچنین گسترش مطالعات بین‌رشته‌ای اقتصاد و ورود علم اقتصاد و به‌ویژه روش‌شناسی اقتصاد در بررسی و مطالعه دیگر علوم در این رابطه نیز معنادار می‌باشد. به این خاطر سیاست‌گذاران آموزشی دنیای متمدن، برای هر چه بیشتر کارآمد ساختن کاربرد اقتصاد در حل و فصل امور خود، در هر دوره آموزشی و گاهی در هر سال، ابزارهای کارآمدتری تعریف و اجرا می‌نمایند. با وجودی که در جهان پر تحول کنونی، قرن ۲۱، هر سال برنامه‌های آموزشی اقتصاد مورد

بازبینی واقع می‌گردد، تقریباً ۴۸ سال است (از ۱۳۴۶ تا ۱۳۹۴) که برنامه آموزشی رشته اقتصاد کشور ما مورد بررسی اساسی قرار نگرفته است. در عین حال برنامه‌ریزی‌های شتاب‌زده و ایجاد تغییرات جزئی و ناسازگار پیرامون آن صورت گرفته که پیش برنده نبوده است.

وجود ترکیب‌ها و سنتزهایی از اقتصاد سیاسی و دیگر رشته‌ها ابعاد دیگری از اهمیت کارکردی این علم را روشن می‌سازند. تحلیل اقتصادی حقوق، تحلیل اقتصادی سیاست، اقتصاد جامعه، اخلاق و اقتصاد، اقتصاد زنان، اقتصاد ورزش، اقتصاد امنیت، اقتصاد سلامت، اقتصاد رفاه، اقتصاد دولت، اقتصاد مدیریت، اقتصادکار، اقتصاد جرم، اقتصاد بهداشت، اقتصاد شادی و حتاً اموری مانند اقتصادگانگستری نشان از وجود و کارآمدی بسترهای ترکیبی اقتصاد و دیگر رشته‌ها می‌باشد و بیانگر خاستگاه معنی‌دار علم اقتصاد و تأثیر مطالعات مربوط به آن در دیگر رشته‌ها است. به زبان دیگر، گویی اقتصاد به شکل زبان و منطقی برای بررسی رشته‌های مرتبط دیگر در آمده است. در حال حاضر اقتصاد در صدها گروه تخصصی بخش و دانشکده به عنوان یک علم پیشرو در میان علوم اجتماعی و انسانی تدریس و بررسی می‌گردد. اکتبر هر سال به یک یا چند نفر از میان اقتصاددانان برجسته جهان از سوی بانک سوئد و به دلیل بزرگداشت آلفرد نوبل (۱۸۹۶-۱۸۳۳) شیمی‌دان و دانشمند معروف سوئدی و مخترع دینامیت، جایزه نوبل اعطا می‌گردد.^۱ اولین اقتصاددانانی که جایزه نوبل گرفتند، رگنار فریش و یان تین برگن بودند که جایزه مربوطه را در سال ۱۹۶۹ دریافت کردند. جایزه نوبل اقتصاد در اکتبر ۲۰۱۴ نیز به ژان تیرول^۲،

۱. روز ۲۱ اکتبر روز تولد آلفرد نوبل بوده و معمولاً هر ساله دو هفته اول آن ماه، زمان اعطای جایزه مربوطه به آن دسته از دانشمندان رشته‌های فیزیک، شیمی، پزشکی، ادبیات، اقتصاد و صلح جهانی می‌باشد که در زمینه‌های مذکور به پیشرفت‌های نوینی دست یافته باشند. این جایزه بر اساس وصیت‌نامه آلفرد نوبل اعطا می‌گردد؛ زیرا او هدف اولیه خود از اختراع دینامیت را خدمت به انسان‌ها در جهت تسهیل امور آن‌ها می‌دانست، اما پس از آنکه ملاحظه کرد، از ابزار مربوطه برای نابودی خود انسان نیز استفاده می‌شود، به شدت نگران شد. از این رو او تمامی اموالش را به انجام اموری که به حل مشکلات انسانی کمک کند و باعث صلح و آسایش بیشتر در جامعه جهانی گردد اختصاص داد. پس از آن بود که جایزه نوبل طراحی و راه‌اندازی گردید.

۷. علاوه بر تئوری‌های اقتصاد سیاسی، تجربه کشورهای مختلف نیز اهمیت و نقش عناصر حلقه‌های سه‌گانه در توسعه و پیشرفت را به خوبی نشان می‌دهد. زیرا ملاحظه می‌شود که در کشورهای پیشرفته (و هنگام مقایسه آن‌ها با کشورهای توسعه‌نیافته)، مردم از منابع در دسترس خود بهتر استفاده می‌کنند، به هزینه‌ها و منافع تصمیمات خود توجه بیشتری دارند. همچنین دولت‌ها در این کشورها به‌طور نسبی منبشی مردم‌سالار دارند و به آزادی‌های شهروندان خود احترام می‌گذارند، حقوق مالکیت قابل قبول است و امور بخش عمومی روی هم رفته بر اساس کارشناسی تصمیم‌سازی می‌گردد. دولت‌ها و حکومت‌ها در این کشورها در مجموع در یک فضای شایسته‌سالار رشد می‌کنند و پس از زمانی محدود دوباره مورد داوری مردم قرار می‌گیرند و در صورت ناکارآمدی به راحتی کنار می‌روند. در این کشورها بین سیستم‌ها و زیرسیستم‌ها ارتباط معنی‌داری وجود دارد و تصمیم‌های بخش عمومی با توجه به تحولات زمانی صورت می‌گیرد. سرانجام نوعی اخلاق کسب و کار و اخلاق اجتماعی پایدار در جامعه حکم‌فرما است. بدیهی است بین فرایندهای یادشده و رفتار حاکمان در کشورهای توسعه‌نیافته و فضای عمومی نهادی و سازمانی آن‌ها با کشورهای پیشرفته شکاف عظیمی وجود دارد.

۸. در یک جمع‌بندی پایانی می‌توان اشاره کرد که: نخست به کارگیری اقتصاد سیاسی و تحلیل اقتصادی به معنای توجه عملی به مجموعه‌ای مدبرانه علمی و اجرایی است که می‌تواند انضباط سیستم‌ها و کارآمدی زیرسیستم‌ها را تضمین نماید. کاربرد عناصر و پیام‌های اقتصادی در رشته‌های غیراقتصادی نیز کارساز است و این ظرفیت را دارد که در بلندمدت نوعی پیشرفت پایدار را ارمغان آورد. دوم ضمن آنکه استفاده از علم اقتصاد و کاربرد تحلیل اقتصادی برای غیراقتصادی‌ها مفید و کارساز است، دیگر رشته‌ها نیز می‌توانند یافته‌هایی برای اقتصاد همراه داشته باشند. از این رو ارتباط اقتصاد و اثرگذاری و اثرپذیری آن با دیگر رشته‌ها دوطرفه است. سوم آنکه یک پیام واضح از کاربرد اقتصاد و تحلیل اقتصادی این است که با وجود ابزارها و عوامل اولیه و نهاده‌ها و منابع طبیعی و دیگر زیرساخت‌ها، برای خیزش اقتصاد به سوی توسعه همه‌جانبه، رسیدن به درجاتی از فضای نهادی - منطقی، دولت مردم‌سالار و باکفایت، رعایت قواعد بازی از سوی

تمامی کارگزاران و انعطاف عقلانی نسبت به تحولات ضروری است. توجه به محوریت انسان و ابزار دانستن توسعه و پیشرفت اقتصادی برای رسیدن به ارزش‌های انسانی و سیطره یک اخلاق متعادل و ارزش‌های مشترک از محورهای کلیدی در استحکام توسعه همه‌جانبه و پایدار می‌باشد (این‌ها نمونه‌هایی از پیام‌گیری کارساز از ابتدایی‌ترین درس‌های علم اقتصاد و اقتصاد سیاسی را پوشش می‌دهد).

منابع

1. Frechette, G and Schotter, A (2015), *Hand Book Of Experimental Economic Methodology*, Oxford University Press.
2. Hahnel, J (2015), *The ABC Of Political Economy*, Plato press.
3. Lipsey, R. G (1995), *An Introduction To Positive Economics*, London, Oxford University Press.
4. Mankiw, N. G (2014), *Principles Of Economics*, Cenage Learning publishing center
5. Samuelson, P, and Nordhaus, W, (2009), *Micro-Economics*, McGraw-Hill, 19th ed.
6. Sen, A, (2005), *On Ethics And Economics*, oxford university press.
7. فروغی، محمدعلی، (۱۲۸۴ خورشیدی)، *اصول علم ثروت ملل*، مدرسه علوم سیاسی.
8. اسمیت، آدام (۱۳۵۷)، *ثروت ملل*، ترجمه سیروس ابراهیم‌زاده، نشر پیام.
9. پوپر، کارل (۱۳۷۰)، *منطق اکتشاف علمی*، ترجمه احمد آرام، انتشارات سروش.
10. دادگر یداله (۱۳۹۰ الف)، *درآمدی بر روش‌شناسی اقتصاد*، نشر نی، چاپ سوم.
11. _____ (۱۳۹۲)، *اصول تحلیل اقتصادی: خرد و کلان*، نشر آماره، چاپ دوم.
12. _____ (۱۳۹۲)، *اقتصاد بخش عمومی*، انتشارات دانشگاه مفید، چاپ سوم.
13. _____ (۱۳۹۳) *مالیه عمومی و اقتصاد دولت*، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چاپ هفتم.
14. _____، رحمانی، تیمور (۱۳۹۳)، *مبانی و اصول علم اقتصاد*، بوستان‌کتاب، چاپ چهاردهم.
15. _____ (۱۳۹۳)، *مقدمه‌ای در آموزه‌های اقتصادی و مالی اسلام*، نشر آماره، چاپ اول.

۱۶. _____ (۱۳۹۴)، *سلسله مباحثی در روش‌شناسی و فلسفه اقتصاد*، نشر آماره، چاپ اول.

۱۷. _____ (۱۳۹۴)، *ابعاد اساسی در اخلاق و اقتصاد*، تهران، انتشارات سمت.

یداله دادگر

دانشگاه ایلی‌نویز

آوریل ۲۰۱۵

یک یادداشت

کتاب اصول ثروت ملل اولین کتابی است که در اقتصاد کلاسیک از زبان فرانسه به فارسی توسط محمدعلی فروغی ترجمه و در سال ۱۲۸۴ منتشر شده است. چون ترجمه چنین موضوعی برای اولین بار در ایران صورت گرفته است؛ لذا معادل‌یابی اصطلاحات فرانسه به فارسی در حوزه علوم اقتصادی مهارت خاصی را می‌طلبید که آن هم از عهده ادیبی چون محمد علی فروغی - مصحح کلیات سعدی - بر می‌آمد و به نوعی آن را تالیف نموده و تبدیل به یک اثر با ارزش نموده است. مرحوم فروغی با توجه به شناختی که از دو جامعه اروپا و ایران داشت تمام تلاش خود را برای هرچه بهتر شدن ترجمه انجام داده است چون در کتاب مباحثی جدید مثل مالیات و بیمه مطرح شده که قطعاً با حالت تفصیلی که در اروپا بوده در ایران زمان قاجار مطرح نبوده است. واژگانی که مرحوم فروغی در این کتاب به کار برده پایه‌ای برای معادل‌یابی‌های فارسی در حوزه علوم اقتصادی در سال‌های بعد شده است. مقدمه جامع دکتر یداله دادگر هم به غنای کتاب افزوده و مختصات علم اقتصاد را به صورت عمیق و دقیق به تصویر کشیده است. در این کتاب سعی کردیم مطالبی که نیاز به توضیح داشته و نیز معادل‌های انگلیسی پاورقی‌ها داخل کروشه درج شود و برخی واژه‌ها اعراب‌گذاری شود. امیدوارم خطاها و لغزش‌ها به خصوص در معادل‌یابی‌های فرانسه به انگلیسی به حداقل رسیده باشد. با این حال از همه دانش‌پژوهان درخواست دارم نظرات و پیشنهادات خود را از طریق نشر آماره انعکاس دهند.

فرهاد نوع پرست

۱۳۹۶

هو العزيز

اصول علم ثروت ملل
يعنى اكونومى پلتيك

ترجمه و نگارش ميرزا محمد على خان بن ذكاء الملك
[معروف به محمد على فروغى]

مدرسه علوم سياسى
[۱۲۸۴ هجرى خورشيدى]

دیباچه

بسم الله الرحمن الرحيم

بعد الحمد و الصلوه؛

کتابی که به نظر مطالعه کنندگان می‌رسد رساله‌ای است برای درس و تدریس علم ثروت ملل، یعنی «معرفت به قوانین و کیفیات ازدیاد ثروت مملکت و سایر امور راجع به آن». این علم از اصول و مبانی سیاست مُدُن می‌باشد و هرکس داخل در امور سیاسی یعنی مملکت داری است ناچار باید دارای این دانش باشد. تکمیل علم ثروت ملل در مملکت فرنگ از کارهای بزرگی است که در همین اواخر شده و فی‌الحقیقه می‌توان گفت از علوم مُسْتَحْدَثَه‌ای^۱ است که تازه مُدَوْن‌گشته و مبنی بر بنا و اساسی محکم و قواعدی عقلی و حسی می‌باشد. شاید در ممالک ما رسائل و اوراقی که از سیاست مُدُن گفت و گو می‌نماید دارای بعضی مطالب متعلقه به علم ثروت باشد اما مسلماً به آن تفصیل و اِتْقَان^۲ و نظم و ترتیب صحیح که حالا در مغرب زمین معمول است نبوده و با آنکه در این عصر و زمان بعضی از علوم جدیده را به زبان فارسی ترجمه نموده، دانشمندان ما به این علم نپرداخته‌اند.

[۱. علوم مستحدثه یعنی علوم جدید]

[۲. محکم، استوار]

نظر به اهمیت و لزوم آن برای اجزاء وزارت خارجه و سایر دواير دولتی، مدرسه علوم سیاسی^۱، از بدو تأسیس و افتتاح، این علم را جزء مواد تدریس مدرسه قرار داد ولی تاکنون هر چه تدریس شده از خارج بوده و متعلمین^۲، مطلب و درس های خود را استکتاب^۳ و استنساخ نموده تا این اوقات، برای تسهیل کار محصلین و تخفیف زحمت متعلمین و رواج و شیاع این علم که دور و نزدیک از آن بهره برند و بصیرتی در امور ثروت مملکت حاصل نمایند، جناب جلالت مآب اجل اکرم میرزا حسین خان مؤتمن الملک رئیس کابینه وزارت جلیله خارجه دام اجلاله که از جانب برادر روشن گهر خود جناب مستطاب اجل اکرم میرزا حسن خان مشیرالملک وزیر مختار دولت علیّه ایران مقیم دربار دولت روس ادام الله اقباله العالی به کلیه امور مدرسه مبارکه علوم سیاسی نظر دارد و مخصوصاً علم ثروت ملل را خود در این دارالعلم تدریس می نماید. فرزند وی میرزا محمدعلی خان را که از معلمین این دارالعلم است فرمان داد یکی از کتاب های تدریسی علم ثروت را که معتبر است و در مدارس فرنگک درس می دهند از فرانسه به فارسی ترجمه کنند، مگر طبع و منتشر نماید بعد از آنکه به نام همایون اعلیحضرت قوی شوکت شاهنشاه جم جاه معارف پناه مظفرالدین شاه خلدالله ملکه و سلطانه که مؤسس این اساس عالی است بیاریند و القاب صاحب مکرمت را که این دلالت خیر نموده، یعنی حضرت مستطاب اجل معظم میرزا نصراله خان مشیرالدوله وزیر امور خارجه ضاعف الله اجلاله را نیز طراز^۴ این دیبای معلم قرار دهند و بر شأن و رتبت آن بیفزایند.

میرزا محمدعلی خان اطاعت امر نموده این کتاب را به عبارتی سهل و ساده که از اشکال دور و به فهم نزدیک باشد ترجمه کرده ساخت و پرداخت؛ و البته مطالعه کنندگان محترم می دانند که این رساله برای درس و تدریس ترجمه و تألیف شده، از این جهت

[۱]. مدرسه علوم سیاسی یکی از مدارس آموزش عالی در ایران دوره قاجار و در حوزه علوم سیاسی است که در سال ۱۲۷۸ شمسی به پیشگامی میرزا حسن مشیرالدوله (پیرنیا) و به فرمان مظفرالدین شاه تاسیس شد.]

[۲]. دانشجویان]

[۳]. جزوه نویسی]

[۴]. زینت]